

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קס"ט

ישנם ב' סוגי שטר מכירה של קרקע שאדם שמכר קרקע כותב לקונה, א' שטר עם אחריות והשני שטר בלא אחריות.

והמשמעות של האחריות הכתובה בשטר היא, שאם אדם שמכר שדה לחבירו באחריות, ואחר כך התברר ששדה זו הייתה משועבדת לבעל חוב שהלווה מעות למוכר לפני המכירה, או שהיא גזולה ביד המוכר, הקונה יכול לגבות קרקע אחרת של המוכר במקום הקרקע שהבעל חוב לקח לו, ולא רק מהמוכר עצמו אלא גם אם הייתה קרקע למוכר והוא מכר אותה לאדם אחר אחרי שהוא מכר לאותו קונה את הקרקע, ואחר כך הבעל חוב גבה את הקרקע מהקונה, הקונה הראשון יכול לקחת מהקונה השני את הקרקע שקנה מהמוכר.

אבל אם לא כתוב בשטר אחריות הקונה לא יוכל לגבות קרקע אחרת במקום הקרקע שנטלו ממנו הבעל חוב או הנגזל.

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאדם שבא ואמר שאבד שטר חובו אף אם העדים מעידים שאכן כדבריו אנו כתבנו וחתמנו ונתנו לו את השטר, אין כותבין לו את השטר. ואמנם זה דווקא בשטרות הלוואה אבל בשטרי מקח וממכר כן כותבים את השטר, אבל חוץ מן האחריות שבו כדי שלא יגבה פעם שנייה מלקוחות כפי שביאר רב חסדא.

אך דעת רבן שמעון בן גמליאל שאף שטרי מקח וממכר אין כותבים פעם נוספת, כיון שדעת רבן שמעון בן גמליאל שהנותן מתנה לחברו והחזיר לו את השטר חזרה מתנתו, וממילא אך בשטר מכר חוששים שהוא החזיר את השטר למוכר והמוכר קנה על ידי כך את הקרקע בחזרה. אך חכמים אומרים שאף אם אדם קיבל מתנה בשטר והחזיר את השטר מתנתו קיימת.

ועל מה שהתבאר בברייתא שכותבים את השטר חוץ מהאחריות שבו מבאר רב ספרא שהטעם שלא כותבים בשטר אחריות, היא משום שחוששים שהוא לא איבד את השטר או שהוא ימצא אותו, ונמצא שיש כאן ב' שטרות על מכירת קרקע אחת.

ואין כותבים שני שטרות מכירה על קרקע אחת, שמא אותה הקרקע משועבדת לבעל חוב שהלווה מעות למוכר לפני המכירה, והבעל חוב יגבה את הקרקע, ועל ידי השטר שיש בו אחריות יבוא הקונה ויגבה מקונה אחר שקנה מהמוכר קרקע אחריו, ויאכל ממנה כמה שנים, ואחר כך יסכם עם הבעל חוב שהוא יגבה ממנו שוב את הקרקע שהוא טרף מהלקוחות של המוכר, ושוב הוא יקח את השטר השני ויגבה מלקוחות אחרים שקנו מהמוכר קרקע נוספת. ונמצא שעל ידי שטר אחד הוא טרף ב' קרקעות מב' לקוחות שלא כדין.

ושואלת הגמרא כיצד הבעל חוב יוכל לגבות ממנו פעם שנייה את הקרקע, הרי אחרי שהבעל חוב קיבל קרקע אחת כבר קורעים לו את שטר החוב שלו.

שהרי אמר רב נחמן שלפני שכותבים לבעל חוב שטר טירפא וכלומר שטר שהוא יכול לחפש מנכסיו של הלווה כדי לגבות מהם, קורעים לו את השטר, ואם בית דין לא כתבו בשטר הטירפא קרענו את שטר החוב של הלווה אינו יכול לטרוף בו.

ולאחר שמוצא המלווה קרקע ויש לו שטר טירפא, הוא בא עם שטר הטירפא לבית הדין שבאותה העיר והם קורעים את שטר הטירפא, וכותבים לו במקומו שטר אדרכתא שבו הוא יכול לגבות בפועל את הקרקע של הלווה, ואם בית דין לא כתבו בשטר האדרכתא קרענו את שטר הטירפא אינו יכול לגבות בו.

ולאחר שכתבו לו שטר אדרכתא שמים את שווי הקרקע של הלווה, ובית דין קורעים את שטר האדרכתא של המלווה וכותבים למלווה במקומו שטר שומה כמה שווה הקרקע שהוא גבה תמורת חובו, ואם בית דין לא כתבו בשטר השומא וקרענו את שטר האדרכתא של המלווה, אינו יכול לגבות בו.

ועונה הגמרא שאכן לא חוששים שהבעל חוב יגבה פעמיים קרקע כי לאחר שגובה פעם ראשונה קורעים לו את שטר החוב, אלא חוששים שיבוא אדם שהקרקע הזו הייתה שייכת לו או לאבותיו, ויטען שהמוכר גזל ממנו אותה, ולכן יחזירו לו בית דין את הקרקע, ויבוא אותו הקונה ויגבה קרקע אחרת במקומה

מהלקוחות שקנו מהמוכר, ויתן את אותה הקרקע שטרף מהלקוחות לנגזל, במקום הקרקע שנגזלה ממנו. **ולאחר** כמה שנים שוב יבוא הנגזל ויערער ויביא עדים שהקרקע שייכת לו, ושוב יגבה אותו הקונה קרקע אחרת במקומה מהלקוחות שקנו מהמוכר.

ושאל רב אחא מדפתי את רבינא מדוע התבאר שחוששים שלאחר כמה שנים יגבה הקונה מלקוחות נוספים על ידי השטר השני, ולא חוששים שמיד כשיגבה ממנו הנגזל את הקרקע, הוא יבוא לב' לקוחות שונים לכל אחד עם שטר אחר ויטרוף כנגד אותה הקרקע קרקעות משני לקוחות.

והשיב לו רבינא שלא חוששים שהוא יעשה כך כי באופן כזה יבואו עליו הבעלי דינים בבת אחת ויכירו בגניבתו.

ושואלת הגמרא מדוע לא יכולים לכתוב שטר נוסף על הקרקע במקום השטר שאבד, וכדי שלא יטרוף פעמיים מהלקוחות יכתבו למוכר שובר שכתוב בו שכל השטרות שיצאו על קרקע זו פסולים חוץ משטר זה שנכתב במקום השטר הראשון שאבד.

וניסו החכמים לומר לפני רב פפא ויש אומרים לפני רב אשי, שמוכח מכאן כדעת רבי יהודה לקמן שאין כותבים שובר, כדי שלא יהיה מוטל על בעל השובר לשומרו מפני העכברים, שהרי אם השובר יאבד הוא יפסיד שיגבו ממנו פעם נוספת.

עמוד ב'

והשיב להם שאין מכאן הוכחה כי אפשר לומר שבאמת בכל מקום כותבים שובר, אלא שכאן אין כותבים כי חוששים שהבעל חוב לא יגבה מהמוכר, אלא מאחד מהלקוחות שקנו קרקע מהמוכר, ולהם אין שובר.

ושואלת הגמרא שהרי אם הוא יגבה מהלקוחות הם יחזרו למוכר שמכר להם את הקרקע כדי לתבוע ממנו את מה ששילמו, ואז הוא יראה להם את השובר, ועונה הגמרא או שחוששים שבנתיים עד שהם יבואו למוכר הוא יאכל מפירות הקרקע שלא כדין, או שחוששים ללקוחות שקנו שדה בלא אחריות שהם לא יחזרו למוכר כי אין להם אחריות שיכולים לתבוע ממנו להשיב להם את מעותם.

ושואלת הגמרא שאם חוששים לכך מדוע בשטרות הללוואה כן כותבים שובר ולא חוששים שהמלווה יגבה מהלקוחות שאין להם אחריות, או שיאכל בינתיים פירות בזמן שהלקוחות לא יודעים שיש שובר ללווה.

ועונה הגמרא שבעל חוב שהלווה ללווה מעות, ובא לגבות מלקוח קרקע, הלקוח מיד בודק האם המוכר שילם את השטר חוב למלווה, אבל אדם שנטלו ממנו קרקע וודאי שלא יטול מעות מהמוכר, אלא ירצה לקבל קרקע אחרת, ולכן הלקוחות לא הולכים מיד למוכר, כי לא חושבים שהוא יכול להתפייס עם המוכר ולקבל מעות במקום הקרקע.

בברייתא התבאר שכיוון שאין כותבים ב' שטרות על קרקע אחת, כי חוששים שהוא ישתמש עם האחריות לטרוף פעמיים מלקוחות, לכן בית דין כותבים שטר לקונה חוץ מהאחריות. ושואלת הגמרא כיצד כותבים שטר חוץ מאחריות, וביאר רב נחמן שכותבים בפירוש בשטר ששטר זה אינו מיועד לגבות בו לא מנכסים משועבדים ולא מבני חורין, אלא רק להעמיד את הקרקע ביד הקונה.

ואמר רפרם שמדברי רב נחמן מוכח שאם לא כתוב בשטר את הנוסח הזה השטר נחשב כשטר שיש בו אחריות, ואפילו שלא כתוב בו בפירוש ששטר זה מיועד לגבות ממנו אם יטלו את השדה, הרי זה כאילו כתוב בו. וממילא רואים שלדעת רב נחמן אחריות שאינה כתובה בשטר זו טעות סופר, ודין השטר כאילו כתוב בו אחריות.

אמנם דעת רב אשי שאחריות שאינה כתובה בשטר אינה טעות סופר, אלא בכוונה לא נכתבה כי הקרקע נמכרה שלא באחריות, וממילא אם רוצים לכתוב שטר בלא אחריות פשוט לא כותבים בשטר אחריות, ואין צריך לכתוב את הנוסח שאמר רב נחמן שבשטר זה אין אחריות.

מביאה הגמרא מעשה באשה שנתנה מעות לאדם כדי שיקנה לה קרקע, ואותו אדם קנה לה קרקע בלא אחריות, ואמר לו רב נחמן שהאשה מינתה אותו שליח כדי לתקן ולא לעוות, והוא במה שקנה קרקע שלא באחריות שיכולים ליטול אותה מהאשה והיא לא תקבל דבר, זה עיוות, ולכן עליו לקנות את הקרקע בעצמו שלא באחריות, ואז למכור אותה לאשה באחריות שהוא יקח על עצמו אם יטלו את הקרקע מהאשה.

במשנה התבאר שדעת רשב"ג שהנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר חזרה מתנתו, אך דעת חכמים שמתנתו קיימת. וביאר רב אסי שלדעת רשב"ג הנותן שדה לחבירו במתנה וכותב לו שטר נעשה כאומר לו שדה זו נתונה לך כל זמן שהשטר בידך, ולכן אם הוא השיב לו את השטר מתנתו בטלה.

אך הקשה רבה שלפי זה גם אם השטר נגנב או אבד המתנה מתבטלת, ולכן אמר רבה שלא בזה נחלקו רשב"ג וחכמים, אלא נחלקו האם שטר חוב המכונה 'אותיות' נקנה במסירה, וממילא אם המקבל מסר את השטר לנותן הוא הקנה לו את השטר וממילא בטלה המתנה או לא, שלדעת רשב"ג אותיות נקנות במסירה, אך לדעת חכמים אין אותיות נקנות במסירה.

